

Institutionen för utbildningsvetenskap i Karlstad Ny universitetsinstitution

HANS BIRNIK

Institutionen för utbildningsvetenskap

1990-talet har inneburit en total omkastning av verksamheten inom pedagogikämnet i Karlstad. Från att det vid 1980-talets slut fanns en begynnande forskning, främst representerad av Ingrid Carlgrens insatser, inom ramen för en grundutbildningsinriktad institutionsverksamhet, möter karlstaduniversitetet det nya årtusendet med en forskning som vuxit betydligt i omfattning och bredd. Pedagogiken är inte längre enbart inriktad på grundutbildningsinsatser. Inom ramen för en sammanhållen humanistisksamhällsvetenskaplig forskarskola finns där mer än tjugo doktorander, som på finansierad grund vidgar sitt kunnande inom så vitt skilda fält som specialpedagogik, vuxenpedagogik, skolutveckling, ledarutveckling, förskolepedagogik, IT-pedagogik och ämnesdidaktik.

OKONVENTIONELLA EKONOMISKA LÖSNINGAR

Under 1990-talet har forskningen byggts upp med hjälp av externa anslag för både utvärderingsinsatser och forskning, där interna medel bekostat en professor och en forskarassistent vilka varit navet i utvecklingen. De interna medlen, som till en början under årtiondet skapades genom gåvor från landsting, län, regionala banker och kommuner, betraktades som fakultetsmedel. Staten dröjde en bra bit in på decenniet innan en riktig stadga fanns i basen. Sedan fem år tillbaka får den pedagogiska forskningen del av de statsbidrag som karlstadmiljön erhåller för en regeringssanktionerad forskning. Pedagogiken utgör en av kärnorna i ett av de två vetenskapsområden som Karlstads universitet fått accepterat.

Pedagogikföreträdarna i Karlstad har använt sig av alla möjliga sätt för att hitta medel som kunnat förvandlas till forskningsmedel. De externa medlen har kommit från traditionella källor som Humanistiska-Samhällsvetenskapliga forskningsrådet, Skolverket, Arbetslivsinstitutet, SIDA och KK-stiftelsen. Överenskommelser har gjorts med flera kommuner och landsting, inte bara i Karlstads närhet utan på vitt spridda ställen inom och utom landet, om långsiktiga och uthålliga forskningsstöd. Genom Utvärderingsinstitutet, under ledning av Kerstin Lindvall, har en speciell bas för flera yngre forskare kunnat

skapas. Korta och långa uppdrag, där pedagogiska utvärderingar dominerat, har kunnat förse blivande doktorander med en ekonomisk bas för deras första år i karriären. Inom denna verksamhet har till exempel åldersblandad verksamhet, Montessoriskolor, IT-pedagogik, kamratstödjare, antivåldsinsatser, läsinlärning bland vuxna undersökts. Utvärderingarna har också gällt effektbedömningar av projektverksamhet inom Riksförsäkringsverket och psykosociala effekter av kommunomvandlingar inom skolsektor samt påfallande ofta skolutvecklingsinsatser.

UTVÄRDERINGSFORSKNING

Vi har genomfört delundersökningar, inriktade framförallt på elevers sociala utveckling och skolors sätt att lägga upp det inre livet i enlighet med läroplanernas krav, inom ramen för de nationella utvärderingarna 1992 och 1995. Bearbetningarna av dessa omfattande material visar att skolor långt ifrån klarar de ambitioner som staten och kommunen ställt upp för dem. Brister finns främst vad det gäller att berika de ungas demokratiska sinne och att bjuda dem omväxling och hjälpa dem att använda undersökande och upptäckande arbetsmetoder i skolan. Gösta Kåräng har gått på djupet i dessa båda undersökningar och bekräftat den sociala bakgrundens fortsatt stora betydelse för utbildningsresultat. Han har också genomfört en av de första granskningarna av friskolor i relation till andra grundskolor och påvisat att huvudmannskapet tycks sakna betydelse för skolans inre kvalitet. I 1998 års nationella utvärdering har man koncentrerat sig på ungdomars förmåga att föra etiska resonemang. Bo Dahlin, som lett detta arbete, har konstaterat att skolan knappast kan sägas vara huvudaktör i fostran av elevernas etiska ställningstaganden. Han koncentrerar sin forskning under de första åren på det nya seklet på studenters föreställningar om olika begrepp, på uppfattningar om lärande och på högskolelärares föreställningar om examination. I den senare forskningsuppgiften samverkar han med ett universitet i Hong Kong.

AKTIONSINRIKTADE ANSATSER

En stor del av Karlstadforskning i pedagogik har under 1990-talet koncentrerats på att finna en fungerande didaktik för utveckling av språkanvändning både i talad och skriven form bland funktionsnedsatta unga och vuxna. Iréne Johansson leder forskargruppen *Handikapp och Språk*, där ett flertal doktorander har funnit sin plats. Forskningsarbetet inom denna grupp har vunnit erkänsla inte bara i de nordiska länderna utan också på en vidare internationell scen. Forskningsarbetet sker i många avseenden på aktionsgrund i tät samverkan med barn, ungdomar och deras föräldrar. Hugo Wikström och hans medarbetare, som också bedriver aktionsforskning, koncentrerar sig på gymnasieskolans sätt att utnyttja den moderna digitala tekniken i lärandet. Hans-Åke Scherp, som studerar ledarskapets betydelse för utvecklingen i gymnasieskolor, leder samtidigt det regionala utvecklingscentrum som byggts i norra delen av Vänerområdet. Inom detta nätverk samverkar kommuner,

fackföreningar och universitetet genom att företa undersökningar som läggs till grund för förbättringsaktioner. Tre områden har satts i fokus – analyser av vilka socialpsykologiska mekanismer som ligger bakom den tysta diskriminering som sker i landets skolor av elever från studieovana hem och som bland annat leder till att få unga från dessa hem använder högskolan, analyser av vilka elever som håller på att missgynnas av den ökande användningen av självständigt ansvarstagande i skolarbetet samt hur skolor ska kunna bearbeta läs- och skrivsvårigheter hos barn och ungdomar.

Det sista området leds av Anders Arnqvist som studerar förskolebarnens intåg i skolan och hur förskolans och grundskolans värld sakta fogas samman. Gunilla Lindqvist och hennes medarbetare studerar lekens estetik och framförallt den vilda förskoleleken betydelse för barnens utveckling. Arnqvist koncentrerar sig också på att få lärarutbildningens deltagare att lära sig forskningens grunder och kommer tillsammans med ämnesdidaktiska forskare under det tidiga 2000-talet att leda forskning och forskarutbildning med anknytning till lärares utbildning och kompetenshöjning. Inom forskningsområdet lärararbete och lärarutbildning återfinns flera av doktoranderna, men också artikelförfattaren, som inriktat sig på samspelet mellan lärare och elever och mellan handledare och lärarstudenter utifrån ett systemiskt perspektiv.

FORSKNING OM SKOLORS FÖRBÄTTRING OCH UTVECKLING

Vid Karlstads universitet finns en levande forskning kring skolors utveckling. Studier har genomförts tillsammans med andra universitet i Tyskland, Nederländerna och USA om hur institutionaliseringsprocessen löper i samband med att pedagogiska innovationer biter sig fast i lokala skolor. Karlstadsinstitutionen fungerar som deltagare i aktionsforskning på temat skolförbättring i Sri Lanka, där teorierna om skolförbättring som tagits fram i i-landsmiljö utsätts för en hårdhänt granskning i u-landets kargare situation. Skolutvecklingsforskningen har också genomfört en av världens längsta longitudinella studier av skolutveckling. Det gäller nio svenska grundskolor som följts under tjugofem år och där huvudresultaten visar att skolorna har stor stabilitet i sitt inre liv. Bakom dessa studier finns Mats Ekholm, som också funnits med i bakgrunden till flera av de ovan nämnda forskningsarbetena. Karlstadsinstitutionen mister Ekholm som forskningsledare under början av 2000-talet, då han efterträtt Ulf P. Lundgren som generaldirektör för Skolverket, där han kommer att verka fram till och med 2005. Trots Ekholms frånvaro, arbetar forskargruppen oförtrutet vidare på att utveckla forskningen i såväl bredd som djup så att forskningsmiljön blir än rikare än den nu är.

VÅR PEDAGOGISKA FORSKNINGSSINRIKTNING INFÖR 2000-TALET

Forskningen kring skolor och deras olika problem är i stark utveckling, bland annat beroende på att vi får ekonomisk möjlighet att anta yrkesarbetande lärare som doktorander och som masterstuderande. En av våra forskare har

påbörjat en halvtidsanställning för att administrera den verksamheten och denne kommer även själv att bidra med forskning inom området.

Ett annat ännu inte utvecklat forskningsområde vid Karlstads universitet, är forskning kring högre studier. Den nyinrättade enheten, *Utvecklingsenheten för högre studier*, som leds av Bo Norvell, har förutom sitt uppdrag att se till att lärare vidareutvecklas inom undervisningsområdet, också som uppdrag att bedriva forskning kring högskolelärandet. Denna forskning är i begynnelsen, men beräknas utvecklas kraftigt under de närmaste åren. Ett fokus i denna forskning är på »Educational thinking».

Forskning om handledning på olika nivåer, är också i vardande. Forskargruppen har för avsikt att forska kring handledning främst på skolnivån, det vill säga den »handledning» som finns mellan lärare och elev. Men, forskning kommer också att bedrivas kring handledning av forskarstuderande och handledning av lärarstudenter som ges av såväl lärarutbildare som praktikhandledare. Fokus för dessa forskningsinriktningar är under utarbetning.

För att fortsatt ha möjlighet att förse våra yngre blivande forskare med medel, arbetar vi oförtrutet vidare med att göra mindre undersökningar som finansieras med externa medel, så kallad uppdragsforskning. Medan denna artikel skrivs, har vi anställt två nya forskningsintresserade för sådana arbeten. Dessa kortare utvärderings- och forskningsprojekt strävar vi efter att bibehålla som en bas i vårt arbete att utveckla forskningsverksamheten såväl personellt som områdesmässigt.